

ZABORSKI PARK KRAJOBRAZOWY

Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych

*Drewniany kościół w Leśnie
fot. Krzysztof Staniszewski*

Zaborski Park Krajobrazowy został utworzony w 1990 roku i zajmuje obszar 34 026 ha. Nazwa jego pochodzi od „zaborów”, południowej części Kaszub. Dawniej tak określano tereny położone „za borami” względem ośrodków władzy świeckiej i kościelnej. Zabory stanowiły odrębną część w stosunku do sąsiadujących ziem i były wymieniane od czasów książęcych jako „terra Zaborensis”, zaś w czasach krzyżackich jako „land Sabor”.

Park znajduje się w północno-zachodniej części Borów Tucholskich na Równinie Charzykowskiej, w południowo-zachodniej części województwa pomorskiego. Administracyjnie położony jest na terenie gminy Brusy i Chojnice w powiecie chojnickim. Na terenach leśnych na znacznym obszarze gospodarują trzy nadleśnictwa w ramach RDLP w Toruniu: Rytel, Przymuszewo i Czersk. W 1996 r. w południowej części ZPK, w rejonie Strugi Siedmiu Jezior, powstał Park Narodowy „Bory Tucholskie”.

*Ujście Brdy do Jeziora Charzykowskiego
fot. „Pegaz” Krzysztof Pietkiewicz*

Obszar ZPK charakteryzuje się znaczną lesistością (63% powierzchni), a urozmaicają go liczne jeziora oraz rzeki (12,5%). Pozostałą część stanowią grunty orne, użytki zielone i mokradła.

Teren Zaborskiego Parku Krajobrazowego został ukształtowany przez lodowiec skandynawski. Wody wypływające spod lodowca, dzięki właściwościom erozyjno – akumulacyjnym, tworzyły rozległe równiny sandrowe, zwane Wielkim Sandrem Brdy. Sandry przestrzennie dominują w krajobrazie ZPK. Pozostałościami topniejącego i cofającego się lodowca są też wysoczyzny i rozległe wzgórza moreny czołowej (np. Wyspa Bruska, Wzgórze Wolność) zbudowane z glin i piasków. Elementem towarzyszącym równinom sandrowym są liczne rynny polodowcowe oraz wytopiska. Te drugie powstały na skutek wytopienia się brył martwego lodu i mogą mieć kształt lejów, kotłów oraz innych obniżen, często o nieregularnych kształtach.

Wiodącym elementem krajobrazu Parku, podnoszącym jego walory turystyczne, są jeziora polodowcowe. Na obszarze Zaborskiego Parku Krajobrazowego znajduje się 47 jezior

Okolice kręgów kamiennych w Leśmie
 fot. „Pegaz” Krzysztof Pietkiewicz

o łącznej powierzchni przeszło 4 000 ha, co w zestawieniu z powierzchnią Parku określa jego jeziorność na 12,5%. Jeziora te zróżnicowane są pod względem wielkości, od małych śródleśnych oczek wodnych o powierzchni 1 ha, do rozległych akwenów o wielkości powyżej 1 000 ha, takich jak Jezioro Charzykowskie.

Jeziora rynnowe – Zmarłe, Nawionek, Małe i Duże
 Gardliczno, Plesno, fot. Styl Beata Chojęta

Na terenie Zaborskiego Parku Krajobrazowego występują prawie wszystkie genetyczne i limnologiczne typy jezior. Najczęstsze są jeziora rynnowe oraz wytopiskowe. Pod względem zasobności w związki pokarmowe można wyróżnić jeziora dystroficzne, eutroficzne, mezotroficzne i oligotroficzne. Prawdziwą perłą wśród naturalnych zbiorników wodnych Parku są jeziora lobeliowe o krystalicznie czystej wodzie. Jeziora te wyróżnia się na podstawie

Lobelia jeziorna
 fot. archiwum ZPK

kryterium florystycznego, to znaczy obecności takich gatunków wskaźnikowych jak: lobelia jeziorna, poryblin jeziorny i brzeżyca jednokwiatowa. Kryterium zaliczenia jeziora do tej grupy jest obecność w nim przynajmniej jednego z wymienionych gatunków. Do grupy jezior lobeliowych położonych na terenie ZPK należą: Nawionek, Czarne k. Łaski, Piecki, Żabionek, Sosnowek, Długie i Moczadło. Jeziora te z reguły są kwaśne i ubogie

w wapń, magnez i fosfor, co związane jest z obecnością wokół nich borów sosnowych, torfowisk mszarnych oraz torfowisk wysokich i przejściowych.

Na szczególną uwagę wśród jezior Zaborskiego Parku Krajobrazowego zasługują jeziora ramienicowe, które są bardzo czyste i charakteryzują się występowaniem tzw. łąk ramienicowych, czyli podwodnych zbiorowisk glonów zaliczanych do zielenic. W jeziorach Parku

*Zimorodek
fot. Łukasz Ziewacz*

stwierdzono 7 gatunków ramienic, które występują zwykle w wodach zawierających stosunkowo niedużo substancji organicznych. Do najlepiej zachowanych jezior ramienicowych na terenie Zaborskiego Parku Krajobrazowego zalicza się Jezioro Duże Głuche k. Chocińskiego Młyna oraz Zmarle. W jeziorach tych żyją tlenolubne ryby, takie jak: sieja i sielawa.

Teren Zaborskiego Parku Krajobrazowego charakteryzuje bogata sieć rzeczna. Największe rzeki ZPK to Brda oraz jej liczne dopływy: Zbrzyca, Chocina, Czerwona Struga. Pozostałe cieki wodne to zazwyczaj niewielkie strugi, które wraz z całym kompleksami torfowisk tworzą bardzo cenne siedliska.

W lasach Zaborskiego Parku Krajobrazowego dominują bory sosnowe, rosnące na ubogich glebach bielcowych. W południowej części Parku, w rejonie wzgórz morenowych zachowały się naturalne lasy bukowe i grądy. Obecność jezior, lasów i torfowisk oraz niewielka antropopresja gwarantują występowanie warunków zbliżonych do pierwotnych, dzięki czemu przetrwało tutaj sporo rzadkich i ginących gatunków roślin o charakterze relikwów, np. skalnica torfowiskowa, bażyna czarna, żurawina drobnolistkowa, zimozioł północny, turzyca bagienna i strunowa. Osobliwością botaniczną ZPK są porosty, których jest około 300 gatunków, w tym blisko 100 uznanych za gatunki ginące. Najbardziej charakterystyczne są naziemne chrobotki, które tworzą w borach sosnowych rozległe kobierce.

Czyste wody ZPK to biotop dla raka szlachetnego - rodzimego przedstawiciela astakofauny Pomorza. W rzekach żyją pstrąg i lipień, a w jeziorach spotkać można: okonia, węgorza, szczupaka, płoc, lina i leszcza.

Plazy reprezentowane są przez traszki (zwyczajną i grzebieniastą), żaby (trawną, moczarową, śmieszkę, jeziorkową i wodną), ropuchy (szarą, zieloną i paskówkę) oraz kumaka nizinnego, rzekotkę drzewną i grzebiuszkę ziemną. Z gadów najpospolitsza jest jaszczurka zwinka, mniej licznie występuje jaszczurka żyworodna i padalec. Spotkać też można zaskrońca i żmiję zygzakowatą. W leśnych ostępach występuje bielik oraz największa nasza sowa - puchacz (symbol Parku). Z ptaków drapieżnych najliczniejszy jest myszołów, ale spotkać można też kanię rudą i jastrzębia. W szuwarach dużych jezior gnieźdzą się błotniak stawowy i bąk. Najczęściej spotykanymi są jednak łabędzie nieme, a także licznie zimujące na Brdzie i Zbrzycy łabędzie krzykliwe. Na śródleśnych jeziorach i śródpolnych bagnach gnieźdzą się żurawie. Nad Jeziolem Somińskim znajduje się kolonia lęgowa kormoranów i czapli siwej. Na terenie Parku stwierdzono lęgi kilku gatunków kaczek (krzyżówki, cyranki, cyraneczki, głowienki, czernicy, gągoła). W nadbrzeżnych skarpach rzek i jezior spotkać można norki zimorodków. Ssaki reprezentowane są przez jelenie, sarny i dziki. Do większych drapieżników tego terenu możemy zaliczyć lisa i przybysza z Azji - jenota, a w ostatnich latach wilka. Występują tu rów-

*„Kozi mostek” na Brdzie w Swornegaciach
fot. archiwum ZPK*

Obuwik pospolity
fot. Justyna Rymon Lipińska

niez borsuki, kuny, wydry. Z gryzoni godnymi uwagi są nornice, badyłarki oraz najwięksi budowniczo- wie - bobry. Teren Parku zamieszkuje dziewięć gatunków nietoperzy: gacek brunatny, karlik większy, borowiec wielki, nocek Natterera, karlik malutki, mroczek późny, nocek rudy, a także nocek duży i nocek łydkowłosy.

Dla ochrony najcenniejszych fragmentów przyrody ZPK utworzono siedem rezerwatów przy-

rody: „**Jeziro Nawionek**”, „**Jeziro Laska**”, „**Bagno Stawek**”, „**Jeziro Małe Łowne**”, „**Piecki**”, „**Dolina Kulawy**”, „**Moczaźlo**”. Bardzo cennym rezerwatem przyrody na terenie ZPK jest Dolina Kulawy, wyróżniająca się wybitnymi walorami przyrodniczymi, a zwłaszcza bardzo dużym bogactwem florystycznym i obecnością gatunków rzadkich, zagrożonych wyginięciem oraz objętych ochroną gatunkową. Zlokalizowano tu również siedliska i gatunki chronione w ramach Dyrektywy „Siedliskowej” i „Ptasiej” Unii Europejskiej. Jednym z najcenniejszych elementów Doliny Kulawy jest największe w województwie pomorskim stanowisko obuwika pospolitego, a także obfite populacje wielu innych storczyków. Na terenie Parku ustanowiono 81 pomnika przyrody i 99 użytków ekologicznych.

Zaborski Park Krajobrazowy został włączony w sieć Natura 2000, są to ostoje ptasie: „**Wielki Sandr Brdy**” (PLB 220001) i „**Bory Tucholskie**” (PLB 220009), ostoje siedliskowe: „**Sandr Brdy**” (PLH 220026), „**Czerwona Woda pod Babilonem**” (PLH 220056), „**Las Wolność**” (PLH 220060), „**Doliny Brdy i Chociny**” (PLH 220058). Od czerwca 2010 roku ZPK wchodzi w skład największego w Polsce Światowego Rezerwatu Biosfery UNESCO „**Bory Tucholskie**”. Wraz z trzema innymi parkami krajobrazowymi: Tucholskim, Wdeckim i Wdzydzkim tworzy strefę buforową Rezerwatu Biosfery.

Zaborski Park Krajobrazowy swym zasięgiem obejmuje południową część Kaszub. Ludność Ziemi Zaborskiej i Chojnickiej, to głównie Zaboracy i Borowiacy Kaszubscy. Charakterystyczne dla tego regionu są stroje i tańce ludowe oraz pieśni związane z tradycyjnymi obrzędami, kultywowane do dziś m.in. przez zespoły folklorystyczne „Kaszuby” z Chojnic i „Krebanie” z Brus. Nieodłącznym motywem krajobrazu są obiekty architektury sakralnej i użytkowej. Najstarszym zabytkiem tej ziemi jest drewniany kościół w Leśnie z 1650 roku. Godny uwagi jest również neobarokowo - modernistyczny kościół w Swornegaciach, zbudowany w latach 1912 - 1916 na podstawie projektów architekta Fritza Kunsta z Kolonii.

Rajd Ekoturystyczny szlakami
Zaborskiego Parku Krajobrazowego
fot. Mariusz Grzempa

Nad Klonecznicą – dopływem Zbrzycy
fot. Krzysztof Staniszewski

Obszar Zaborskiego Parku Krajobrazowego posiada znakomite warunki przyrodnicze dla rozwoju turystyki krajoznawczej oraz ekoturystyki. Wyznaczone szlaki piesze, rowerowe i kajakowe stanowią najbardziej atrakcyjne krajobrazowo, przyrodniczo i turystycznie trasy, gwarantujące turystom bezpieczne poruszanie się po terenie ZPK. Sieć szlaków turystycznych tworzy na terenie Parku: osiem szlaków pieszych, cztery rowerowe oraz trzy kajakowe. Na terenie Parku utworzono pięć ścieżek edukacyjnych: ornitologiczno – przyrodniczą w Kososzce, przyrodnicze: „Piecki” i „Dolina Kulawy”, kulturową: „Kręgi kamienne w Leśnie” oraz „Laska” – prezentującą XIX-wieczny system nawodnień łąk.

WARTO ZOBACZYĆ:

Obiekty historyczne:

- drewniany kościół w Leśnie z 1650 r.
- kościół w Swornegaciach
- elektrownia wodna w Kaszubie
- cmentarzysko z kurhanami i kręgami kamiennymi w Leśnie
- system nawodnień łąk w Lasce pochodzący z końca XIX w.

Obiekty przyrodnicze:

- „Dąb Łokietka” w Lasce p.p. nr 55
- „Diabelski Kamień” nad Jeziorem Długim p.p. nr 796
- stodoła ze stanowiskiem porostu brodaczka w Wawrzonowie p.p. nr 785

Inne:

- Kaszubski Dom Rękodzieła Ludowego w Swornegaciach
- Chata Kaszubska w Brusach – Jagliach
- piec chlebowy w Widnie

Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych

76-200 Słupsk, ul. Szarych Szeregów 14
tel./fax: 59 842 98 29, 59 841 33 77
e-mail: biuro@pomorskieparki.pl
www.pomorskieparki.pl

Zaborski Park Krajobrazowy

ul. Turystyczna 10, 89-606 Charzykowy
tel./fax 52 396 09 64
e-mail: zpk@pomorskieparki.pl
www.zaborskipark.pl

Dofinansowano ze środków:

WOJEWÓDZKI FUNDUSZ OCHRONY ŚRODOWISKA
I GOSPODARKI WODNEJ W GDAŃSKU